

Psicogrammatica

Het boek *Psicogrammatica* van Maria Montessori is in mei 2017 in het Italiaans verschenen bij uitgeverij FrancoAngeli in Milaan. Het is onderdeel van een serie psycho-boeken:

- *Psycho-Aritmetica*
- *Psycho-Geometrie*
- *Psycho-Grammatica*

In *De Methode, De Ontdekking van het Kind* staat in een voetnoot op bladzij 325 de serie aangekondigd:

“Elk onderwerp vergt werkelijk een boek op zichzelf. Reeds werd in het Spaans uitgegeven *Psico-Aritmetica* en *Psico-Geometria*. Deze boeken zijn vertaald in het Engels. In bewerking zijn: *Psico-Grammatica* en een deel dat illustratie en uitleg van het algehele opvoedkundige apparaat bevat, voor gebruik door leraren die een opleiding wensen. [Dat is] *Het Materiaalboek* door Mario M. Montessori.”

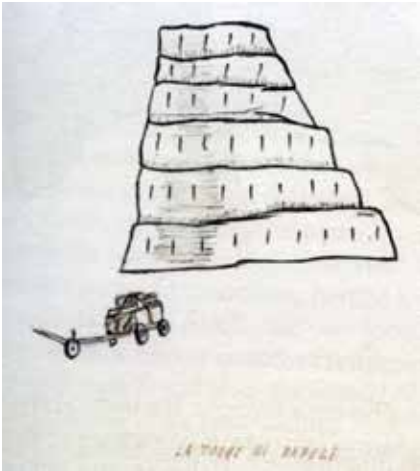

We praten over de jaren dertig van de vorige eeuw. Toen verschenen de boeken over rekenen en geometrie in het Spaans. Montessori woonde destijds in Barcelona. Vandaar. Ik denk dat de Spaanse Burgeroorlog – die Montessori uit Spanje deed vluchten – en het onverwacht lange verblijf in India als gevolg van de Tweede Wereldoorlog de uitgave van *Psycho-Grammatica* hebben vertraagd. De uitleg van het algehele opvoedkundige apparaat verscheen in 1962 in het Nederlands. *Gids voor Huishoudelijk Werk, Zintuiglijke Oefeningen, Rekenen en Taal in de Montessori School*. Alleen het materiaal voor de Casa dei Bambini is erin beschreven. Het boek is tegenwoordig niet meer beschikbaar voor gebruik door leraren die een opleiding wensen; het is er alleen voor door de AMI getrainde en aangestelde opleiders. De leraren in opleiding schrijven hun eigen materiaalalbums als onderdeel van hun cursus. In Nederland zijn die boeken er wel voor studenten. Ze zijn geschreven door Nederlandse opleiders en worden uitgegeven door Nienhuis.

Het is nog niet zo makkelijk om te bepalen wanneer *Psicogrammatica* geschreven is. Het zal in de jaren dertig geschreven zijn, maar het is niet onmogelijk dat er ook na de Tweede Wereldoorlog nog aan gewerkt is.

Wat staat erin?

Gesproken taal

Ik schrijf, lees, spreek en versta geen Italiaans. Wat moet je dan met dit boek? Omdat ik op de hoogte ben van de didactiek van het Montessorionderwijs kan ik aan de hand van de plaatjes de inhoud wel zo'n beetje volgen. Op de berichtenpagina van mijn website schreef ik:

“Maria Montessori besloot tot een andere aanpak van haar publicaties. Uitgebreider dan in de tot nog toe verschenen boeken begon ze haar werk als een doorgaande lijn te beschrijven vanuit een aantal gezichtshoeken.”

En zo begint taal met een beschouwing over gesproken taal. En op de derde bladzij tekent ze de Toren van Babel. Dat is inderdaad andere koek dan beginnen met de schuurpapieren

letters.

Geschreven taal

Als Maria Montessori daarna de geschreven taal bespreekt passeren verschillende manieren om taal vast te leggen de revue. Hiëroglfen, spijkerschrift. Een werkwijze zoals we die kennen uit de *Kosmische Vertellingen*. Tenslotte komen we dan bij de schuurpapieren letters aan.

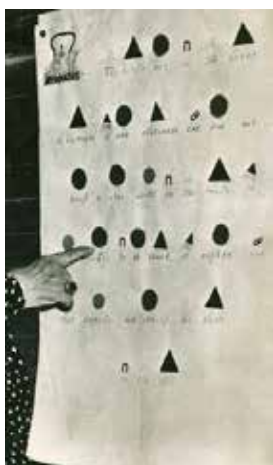
Maria Montessori biedt schuurpapieren letters aan. Omstreeks 1911.

We zullen niet het hele boek van kaft tot kaft bespreken. Maar toch nog een voorbeeld om de andere aanpak nog wat duidelijker te maken. Er is een hoofdstuk over namen, met namen van jongens en namen van meisjes. Maar ook aardrijkskundige namen.

Taalsymbolen

Het was bekend dat Maria Montessori ergens in de loop van de dertiger jaren van de vorige eeuw de taalsymbolen introduceerde. Maar hier worden ze voor de eerste keer in een boek beschreven. Er zijn in het begin nog wat afwijkende symbolen (zie de eerste en tweede regel op de detailfoto); anders dan we ze tegenwoordig gebruiken.

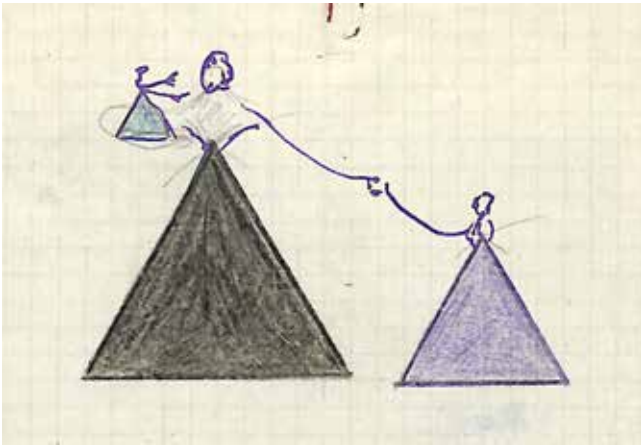
Maar op bladzij 223 staan ze toch zoals we ze tegenwoordig kennen. Met het voorzetsel en het tussenwerpsel op de goede manier afgebeeld. Niks bruggetjes en uitroeptekens: een maan-vorm (voorzetsel) en een sleutelgat (tussenwerpsel). De tweede taalsymbolenkaart, zoals we die in Nederland kennen, staat niet in dit boek.

Romantiseren

Er is nog iets dat opvalt. In *De Methode* kun je al lezen dat abstracties door Maria Montessori soms geromantiseerd worden. Bij voorbeeld bij de kubus van de drieterm. [blz. 348]

“Die kleine gekleurde voorwerpen werken fascinerend en het is de bedoeling om ze eerst volgens kleur bij elkaar te zetten en dan om ze op allerlei manieren te rangschikken en daarbij een verhaaltje te verzinnen waarin de kubussen drie koningen zijn. Iedere koning met volgelingen die even hoog zijn als de beide andere koningen, terwijl de mannen van de lijfwacht zwart zijn.”

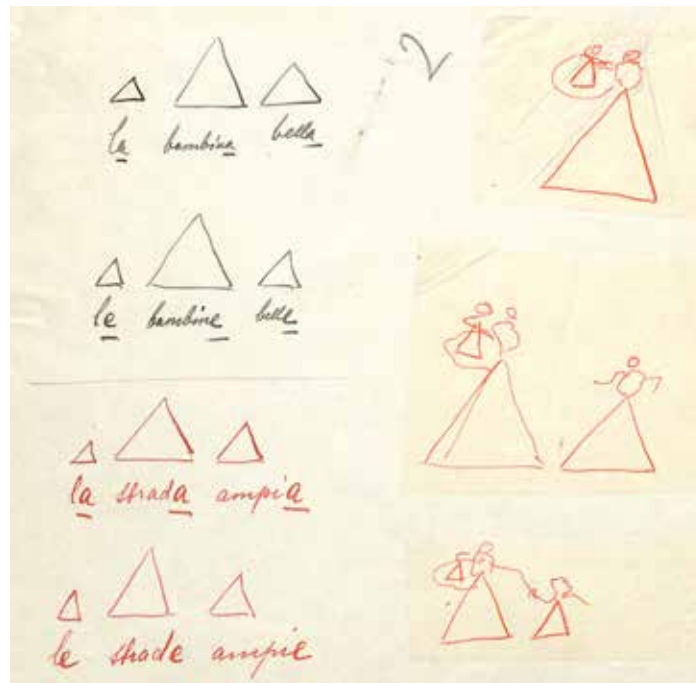

Dit romantiseren is dus een bekend didactisch middel in de Montessori-opvoeding. Het wordt ook in *Psicogrammatica* toegepast:

“Het Zelfstandig Naamwoord is als een moeder, die aan de ene kant het kleine baby'tje (lidwoord) vasthoudt en met de andere hand het grotere meisje (bijvoeglijk naamwoord) bij de hand neemt.” De tekening is van de hand van Maria Montessori zelf.

© Montessori-Pierson Publishing Company

En wat doen we daar nu mee? De plaatjes helpen de analyse van de taal:

De tekening is van de hand van Maria Montessori zelf.

© Montessori-Pierson Publishing Company

la bambina bella
le bambine belle

het mooie meisje
de mooie meisjes

la strada ampia
le strade ampie

de brede weg (enkelvoud)
de brede wegen (meervoud)

Taaldozen

Het is altijd moeilijk om een boek over taal van de ene taal (bij voorbeeld Italiaans) in een andere taal om te zetten. De grammatica verschilt van taal tot taal. Een gezegde is in het Engels iets anders dan een gezegde in het Nederlands. Italiaans is een fonetische taal.

Het Engels en het Nederlands kennen ook veel niet fonetische woorden. ‘Gevallen’ die aangeboden moeten worden. In *De Methode* schrijft Maria Montessori: [bladzij 298]

“Het eenvoudige leesspelletje van het begin, werd wat later, in gewijzigde vorm weer opgenomen voor het leesonderwijs in niet-fonetische talen, zoals bijvoorbeeld het Engels en het Nederlands.

De voornaamste oefening, die in het begin als oefening kan gelden, ook voor de fonetische talen, gaat als volgt: Men neemt een reeks voorwerpen, en een gelijk aantal kaartjes, waarop de namen van die voorwerpen staan geschreven. Heeft een kind zo’n kaartje gelezen, dan moet hij het neerleggen bij het desbetreffende voorwerp. Bij fonetische talen heeft deze oefening ten doel, belangstelling te wekken voor het geschreven woord. Het herkennen van de naam van een voorwerp, dat het kind voor zich ziet, geeft hem het gevoel een geheim te ontdekken en het neerleggen van het kaartje bij het voorwerp is een daad van bevestiging, en moedigt telkens weer aan in de kringloop van dit innerlijk proces.

Bron: Lisette van Boheemen

De innerlijke motor is nu in gang gezet. De belangstelling is gewekt en de wisselwerking tussen de innerlijke bron en de uiterlijke verovering is tot stand gekomen.

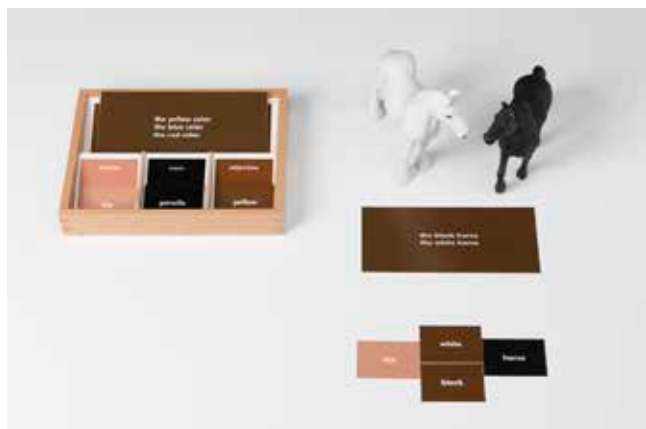
Ook bij de niet-fonetische talen moet iets dergelijks de eerste schrede zijn. Daarom werd allereerst begonnen (voor het Engels) met het bij elkaar zoeken van een aantal fonetische woorden, die altijd wel te vinden zijn, ook in de niet-fonetische talen. Hieruit werden dan weer al die woorden gekozen, die op te bouwen zijn uit een twintigtal verschillende klanken. Want wij hadden de ervaring opgedaan, dat dit ongeveer het aantal afzonderlijke klanken is, dat kinderen van vier, vijf jaar duidelijk weten te onderscheiden.

Bij het vaststellen van dit bepaalde aantal woorden behoeven wij ons geen zorg te maken over nog andere moeilijkheden dan de bovengenoemde, want de lengte der woorden of de samengesteldheid der klanken, die een zeker woord vormen, zijn voor het kind geen moeilijkheid. Bij het uitzoeken van die eerste ‘standaard’-woorden komt het er alleen op aan het kind te interesseren. Hiervoor is het voldoende dat het woord fonetisch is en een welbekend en aanwezig voorwerp aanduidt. Is hieraan voldaan en is de belangstelling voor het geschreven woord gewekt, dan kan men achtereenvolgens overgaan tot de verschillende moeilijkheden en groepen van woorden samenstellen, waarin spellingseigenaardigheden van de betreffende taal voorkomen. Het fundamentele is dat zich eerst een proces voltrekt, dat ten doel heeft een levendige belangstelling voor het lezen op gang te brengen. Pas daarna hoeft de lange weg te worden bereid, waarlangs het kind de verschillende spellingsmoeilijkheden te boven moet komen. Hierbij rijst de noodzakelijkheid om de voorwerpen met hun namen zódanig in groepen in te delen, dat een reeks opvolgende oefeningen daarmee mogelijk is. Totdat in het kind de belangstelling is gewekt voor de spellingsmoeilijkheden op zichzelf en voor de groepering van die moeilijkheden, is er niet anders nodig dan een goede en overdachte indeling der woorden. Zo wordt het kind gebracht tot belangstelling voor het lezen van woorden, evenals bij de fonetische talen. In

Engeland, waar deze gang van zaken werd ingevoerd voor de Engelse taal, vond men het nodig kleine kastjes te laten maken met verschillende laatjes, die ieder groepen van woorden bevatten, met de een of andere spellingsmoeilijkheid net zoals bij de woordclassificaties en de daarbij horende voorwerpen.

Het kind kan in zijn eentje, nadat het een der laden van het kastje heeft gekozen, de voorwerpen uitleggen, bij elk voorwerp het goede kaartje leggen en, wanneer het klaar is met de oefening, het laatje op zijn plaats terugschuiven en een ander nemen, zodat het op deze wijze verschillende moeilijkheden in verband met de spelling en uitspraak te verwerken krijgt.”

Ik geef dit lange citaat om duidelijk te maken hoe voor bepaalde talen aanpassingen aan de eigenaardigheden van die taal nodig kunnen zijn. Ik stond zelf voor de taak het hoofdstuk *Grammar* in *Advanced Montessori Method Volume 2* aan te passen toen daarvan in 2017 een nieuwe uitgave verscheen. In oude uitgaven was een aantal zwart-wit foto's opgenomen die we wilden vervangen door kleurenfoto's. De huidige Engelse zinnen die in de taaldozen gebruikt worden wijken aanzienlijk af van de gefotografeerde zinnen van de oude zwart-wit foto's. We hebben toen de oude zinnen in het boek vervangen door zinnen die tegenwoordig gebruikt worden. Dat leidde tot bij voorbeeld deze foto:

Het gaat om taaldoos III A

Opdracht:

the black horse
the white horse

De kaartjes en de stroken in de standaarddoos hebben de kleuren die zijn voorgescreven in de blueprints van de Association Montessori Internationale.

Overleg met de AMI leidde tot het gebruiken van twee foto's in plaats van één foto. Immers de opdracht is tweeledig: Lees 'the black horse'. Pak het zwarte paard en maak met de kaartjes uit de standaarddoos de zin. Lees dan de tweede zin: 'the white horse'. Haal het zwarte paard weg en zet het witte paard ervoor in de plaats. Verander dan de zin die met de kaartjes gemaakt is door het donkerbruine kaartje 'black' te verwisselen voor het donkerbruine kaartje 'white'. Zo benadruk je de functie van het bijvoeglijk naamwoord in de zin.

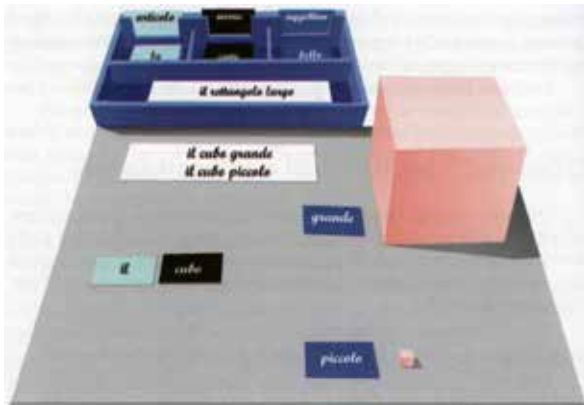
Er deed zich nog een probleem voor: Tegenwoordig leggen we boven de kaartjes de taal-symbolen. Die bestonden nog niet in de tijd dat het boek geschreven werd.

We besloten in overleg met de AMI om ze toch te fotograferen. We wilden de indruk vermijden dat er geen taalsymbolen boven de kaartjes gelegd moeten worden als we vandaag den dag de oefening aanbieden. Dit leidde uiteindelijk tot deze foto's in het boek:

Wat gebeurde was aanpassen waar nodig, maar niet meer dan nodig.

In *Psicogrammatica* hebben de bewerkers een andere weg gevolgd. In Italië worden andere kleuren gebruikt voor de kaartjes en stroken van de taaldozen.

Taaldoos III A

Opdracht

De grote kubus

De kleine kubus

De grote en de kleine kubus staan samen op één plaatje en er liggen geen taalsymbolen boven de kaartjes.

Wat staat er niet in *Psicogrammatica*?

De boerderij

Ik ben in het bezit van een overzicht van Montessorimaterialen dat ooit eens gemaakt is door Ans Heyenk. In het overzicht geeft ze aan wanneer materiaal geïntroduceerd werd. Bij de boerderij lees ik "Tijdens een cursus in Amsterdam in 1938".

In plaats van een boerderij kan ook een poppenhuis of een andersoortige maquette gebruikt worden. Bij het uitvoeren van de opdrachten met de boerderij of het poppenhuis worden de taalsymbolen gebruikt.

De zinsontledingspijlen

Ook de zinsontledingspijlen dateert Ans als “Tijdens een cursus in Amsterdam in 1938”. Ze worden ook wel leespijlen genoemd. Je kunt ze vanaf de onderbouw gebruiken. Het meisje op het plaatje hierboven werkt ermee in de bovenbouw.

Ik denk dat er een Nederlandse vertaling van dit boek moet komen en dat het dan bewerkt moet worden voor de Nederlandse situatie. Een mooie taak voor de Nederlandse Montessori Vereniging.

Fred Kelpin. Maastricht, 3 juni 2017.